

شناسایی عوامل مؤثر بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به منظور ارائه مدلی جهت ارتقای آن*

ناهید سمنانی**

فریبا حنیفی***، اصغر شریفی****

چکیده

هدف این مطالعه شناسایی عوامل مؤثر بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به منظور ارائه مدل علمی مناسب جهت ارتقای آن است. روش تحقیق به لحاظ هدف توسعه‌ای، از نظر نوع داده‌ها آمیخته اکتشافی متوالی، در بخش کیفی به روش داده بنیاد و بخش کمی به روش توصیفی از نوع پیمایشی است. در جامعه آماری بخش کیفی تعدادی از خبرگان آموزش و پرورش و در بخش کمی مدیران مناطق ۱۹گانه و آموزشی شهر تهران که ۱۰۹۶ نفر بودند قرار داشتند. نمونه‌های بخش کیفی ۱۲ نفر به روش گلوله‌برفی و در بخش کمی ۲۸۵ نفر به روش خوشه‌ای، طبقه‌ای نسبی انتخاب شدند. ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق ساخته که روایی و پایایی با ضریب ۰/۸۸۱ تایید شد. داده‌ها توصیفی، استنباطی مورد تجزیه، تحلیل قرار گرفتند. از ۷۹ شاخص موجود ۶ عامل اصلی و ۱۳ مؤلفه شناسایی شد که عامل هویت اجتماعی دربرگیرنده مؤلفه‌های خانوادگی، فردی و فرهنگی، عامل مشارکت اجتماعی دربرگیرنده مؤلفه‌های فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی، عامل شبکه‌های اجتماعی دربرگیرنده مؤلفه‌های روابط و مناسبات اجتماعی، عامل آسیب‌های اجتماعی دربرگیرنده مؤلفه‌های هنجارها و بی‌اعتمادی اجتماعی، عامل

* مقاله حاضر برگرفته از پایان نامه دکتری است.

** دانشجوی دکترای مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن
(نویسنده مسئول)، nahidsemnani@gmail.com

*** استادیار، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، a.hanifi95@gmail.com

**** استادیار، دانشکده علوم تربیتی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، drasharifi@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۱۴

آگاهی اجتماعی دربرگیرنده مولفه‌های دانش اجتماعی و توسعه ارزش‌های اجتماعی، عامل مسئولیت اجتماعی در برگیرنده مولفه‌های انسجام و اعتماد اجتماعی می‌باشد. نتایج نشان داد که مدل، ساختاری مناسب دارد و از برازش برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، آموزش و پرورش، مدل، عوامل، کارکنان.

۱. مقدمه و بیان مسئله

بقاء و تداوم فعالیت‌ها در سازمان‌ها و نهادها به چگونگی عملکرد کارکنان بستگی دارد که بهره‌وری (Productivity) مطابق تعریف رابینز (Robbins) (۱۹۹۱) شامل کارایی و اثربخشی، عملکرد است. عامل‌های زیادی در رشد و پیشرفت کشورها دخالت دارند و چنین بر می‌آید که بهره‌وری یکی از عمده‌ترین آنهاست. کشورهای مختلف هم‌اکنون برای بالا بردن، تراز بهره‌وری ملی، صنعتی، بازرگانی و خدماتی خود تلاشی پیگیر دارند و می‌کوشند تا از راه ساز و کارهای کارآمد مدیریتی، سازمان خود را به بالا بردن، تراز بهره‌وری یاری دهند (Sackey, 2010).

تقویت سرمایه اجتماعی (Social Capital) در جامعه موجب ایجاد استحکام پیوندهای مرئی و نامرئی شده و حس مشارکت و اعتماد اجتماعی و بهره‌وری را در جامعه افزایش می‌دهد. سرمایه اجتماعی در عمل با بازگشت به متن اجتماع می‌کوشد تا با تحلیل رفتارهای فردی در پی حل مسائل جمعی باشد. و برای تحلیل، چاره‌ای جز رجوع به نقش روابط اجتماعی در تعیین رفتارهای فردی و جمعی ندارد و دلیل توجه و علاقه پژوهشگران برای توسعه سرمایه اجتماعی رابطه‌ای بین سطوح سرمایه اجتماعی و نتایج جمعی حاصل از آن می‌باشد (Sayyadi, 2010). منظور از سرمایه اجتماعی انسجام درونی فرهنگی و اجتماعی جامعه، هنجارها و ارزش‌های حاکم بر تعاملات فی‌مابین مردم و نهادهایی است که این هنجارها و ارزش‌ها در آن تعبیه می‌شوند. سرمایه اجتماعی به منزله چسبی است که انسجام جوامع را تضمین می‌کند و بدون آن هیچ رشد اقتصادی یا بهزیستی انسانی میسر نمی‌شوند. فوکویاما (Fukuyama) (۲۰۰۰) معتقد است که کوتاه‌ترین راه ایجاد سرمایه اجتماعی برای دولت‌ها از طریق تحصیلات است که سرمایه اجتماعی را برای افراد ایجاد می‌کند و آنان را به مشارکت در فعالیت‌ها و ارزش‌های مشترک برای حصول منافع مشترک در سایه ارتباطات سازنده قادر می‌سازد. ایده اصلی سرمایه اجتماعی این است که

شبکه‌های اجتماعی سرمایه‌های ارزشمند هستند، شبکه‌ها پایه‌ای برای انسجام اجتماعی بوجود می‌آورند و افراد را قادر می‌سازند تا با هم برای کسب منفعت مقابل همکاری کنند و لذا پیوندهای بین افراد سودمند هستند (الینگر، ۲۰۱۳). بدون سرمایه اجتماعی پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شوند، ضعف و کمبود در میزان سرمایه اجتماعی نشان‌دهنده علائم بیماری و تهدید سلامت سازمان است و سازمانی که میزان سرمایه اجتماعی در آن به هر علتی کاهش یابد، در میان افراد و گروه‌های آن از هم گسیختگی و شکاف‌های عمیق به وجود خواهد آمد.

در میان نهادهای اجتماعی، آموزش و پرورش نهادی است بنیادین، زیرا آئینه تمام‌نمای دیگر نهادهای اجتماعی است و نقش اساسی از لحاظ اداره امور جامعه و تداوم بالندگی و بقای آن را بر عهده دارد. آموزش و پرورش سهم قابل توجهی از آموزش در کشور را به خود اختصاص داده است و با توجه به اهمیت و نقش آن به خصوص در بعدهای (اجتماعی، فرهنگی، سیاسی) جامعه ضروری است تا در جهت بهتر کردن سرمایه اجتماعی اقدامات اساسی صورت بگیرد. چون جامعه ما نیازمند کارکنانی است که علاوه بر انجام وظایف عادی و روزمره خود بتواند برای حل مسائل پیچیده‌ای که در اطرافیان‌شان وجود دارد، بیشترین تلاش و کوشش خود را ایفا نمایند و با کمترین هزینه‌های ممکن بالاترین بهره‌وری را داشته باشند. اگر سرمایه اجتماعی در ادارات آموزش و پرورش افزایش یابد پویایی در تمام ابعاد جامعه را به دنبال خواهد داشت و در تمامی عرصه‌های علمی، فرهنگی، اقتصادی، ورزشی و ... رشد فزاینده‌ای در درازمدت را شاهد خواهیم بود (ناظم، صادقی، ۱۳۹۴).

غنی‌سازی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به عنوان موثرترین نهاد بعد از خانواده از کم‌هزینه‌ترین راهکارهای ارتقای سرمایه اجتماعی است. حضور و انسجام بالای سرمایه اجتماعی کنش‌مندی و حمایت کارکنان را به همراه خواهد داشت که اثبات این مدعا را می‌توان در مولفه‌هایی چون پاسخگویی، اثربخشی دولت و بالطبع آموزش و پرورش و کیفیت نظام اداری و حاکمیت قانون مشاهده کرد. لذا جهت انسجام نیروها و رسیدن به اهداف بلندمدت آموزش و پرورش لازم است که برنامه‌ریزی لازم به منظور ارتقا کمی و کیفی سرمایه اجتماعی صورت گیرد. نظر به اینکه بررسی ادبیات نهاد آموزش و پرورش از موقعیت و جایگاه برجسته‌ای در برنامه‌ریزی‌های کشوری برخوردار است، دستیابی و پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و زمینه‌های پیچیده‌ای بوده و آسیب‌پذیری یا زوال آن نیز

معلول زمینه‌ها و عوامل متفاوتی است که صرفاً با پژوهش‌های علمی قابل دستیابی است. کاهش کارآمدی، افزایش فساد، تعارضات ساختاری، ضعف مشارکت جویی، کاهش رضایت شغلی، شکاف بین وضع موجود و وضع مطلوب، فزونی آسیب‌های اجتماعی، سیاسی‌کاری، سهل‌انگاری در حفظ سرمایه فیزیکی سازمان، استفاده نامطلوب از منابع مالی، کاهش احساس تعلق کارکنان به سیستم و... نمایانگر نزول کمیت و کیفیت سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش است که ضرورت پژوهش جهت جلوگیری از هدررفت انرژی و نیروی انسانی و ارائه راهکار جهت ارتقا سرمایه اجتماعی را موجب می‌گردد. از سویی دیگر خلا انجام پژوهشی جامع با ارائه مدل علمی مناسب برای تبیین مفهوم سرمایه اجتماعی از چالش‌های دیگر در این حوزه است. اهمیت پژوهش در این زمینه دستیابی به استراتژی‌های سودمندی در جهت کاهش هزینه‌ها، اتلاف وقت و استهلاک سرمایه انسانی، افزایش تعاملات رسمی و مشارکت جمعی، افزایش ارزش افزوده کارکنان، همسویی و هم‌افزایی کارکنان در راستای تحقق اهداف سازمان می‌باشد. از نتایج این پژوهش، سیاستگذاران برای تعیین سیاست مناسب در جهت تقویت سرمایه اجتماعی و اصلاح سیاست‌ها، مولفان کتاب نیز در راستای تدوین و بازنویسی کتب درسی براساس اهمیت سرمایه اجتماعی، معلمان و دانش‌آموزان با انجام رفتار مبتنی بر سرمایه اجتماعی و بازآموزی آن، و دانشجویان مدیریت آموزشی و علوم تربیتی در جهت پژوهش‌های آتی خود می‌توانند استفاده کنند. و همچنین دست‌اندرکاران آموزش و پرورش از راهکارهای افزایش سرمایه اجتماعی در بین کارکنان می‌توانند آگاه شوند و از پیشنهادهای حاصل از تحقیق در مسیر ارتقای کیفیت و کمیت سرمایه اجتماعی استفاده کنند.

در این پژوهش تلاش شده با رویکردی نوآورانه، عوامل موثر بر مولفه‌های سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به منظور ارائه مدل علمی مناسب جهت ارتقای آن، شناسایی و نظام‌مند شوند و به سوالات ذیل پاسخ داده شود: ۱- عوامل موثر بر مولفه‌های سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش کدامند؟ ۲- مدل مفهومی مناسب جهت بهبود سرمایه‌های اجتماعی در آموزش و پرورش شهر تهران کدام است؟ ۳- درجه تناسب مدل مفهومی ارائه شده چگونه است؟

۲. مبانی نظری

سرمایه اجتماعی یک مفهوم جمعی است که برخاسته از رفتارها، نگرش‌ها و استعداد‌های فردی است و تعریف این مفهوم به طور آشکار و واضح دشوار است. در اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی روش‌های گوناگون تحقیق اعم از کمی و کیفی به کار گرفته می‌شود. سرمایه اجتماعی مفهومی چند بعدی با جنبه‌های سیاسی، مادی و ارتباطی است؛ از این رو نمی‌توان آن را تنها با یک شاخص اندازه گرفت. محققان برای تشریح سرمایه اجتماعی سطوح تحلیل متفاوتی را به کار می‌برند. بوردیو (Bourdieu) (۱۹۸۶) در گروه اولین کسانی است که سرمایه اجتماعی را به طور سیستماتیکی تحلیل کرده و آن را به منزله منابع بالقوه یا بالفعلی می‌داند که در شبکه‌ای از روابط کم و بیش نهادینه شده و دو جانبه ایجاد می‌شود. کلمن (Cloeman) نیز نظیر بوردیو برای سرمایه اجتماعی خصیصتی ساختاری و تعاملاتی قائل بوده و معتقد است که کنشگر با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنشگران، با رعایت اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران، به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابد و در فرایند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌شود. پوتنام در تفسیر سرمایه اجتماعی بر سه مؤلفه اصلی آن یعنی شبکه‌ها، هنجارهای همیاری و اعتماد اجتماعی انگشت گذاشته و بر این باور است که سه عنصر فوق، همکاری متقابل و هماهنگی برای منافع مشترک را تسهیل می‌کند. ناهاپیت و گوشال (Nahapiet & Ghoshal) (۲۰۱۷) با رویکرد سازمانی جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه بعد: ساختاری، رابطه‌ای و شناختی جای می‌دهند. بعد ساختاری اشاره به الگوی کلی تماس‌های بین افراد دارد. یعنی شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید؟ و بعد شناختی اشاره به منابعی دارد که فراهم‌کننده مظاهر، تعبیرها، تفسیرها و سیستم‌های معانی مشترک در میان گروه‌هاست. بعد رابطه‌ای توصیف‌کننده، نوع روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به خاطر سابقه تعاملاتشان برقرار می‌کنند. مهمترین جنبه‌های این بعد عبارتند از: اعتماد، هنجارها، الزامات، انتظارات و هویت (ناهاپیت و گوشال، ۲۰۱۷). فوکویوما منابع ایجادکننده سرمایه اجتماعی را در قالب چهار نوع هنجار رفتاری مبتنی بر تشریح مساعی تعریف می‌کند که شامل ساختارمندی‌های نهادی، خودجوش، برونزا و طبیعی است، همچنین کارکرد اصلی سرمایه اجتماعی را تسهیل همکاری و مشارکت گروهی برای تحقق اهداف و منافع فردی و جمعی و کمک به توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌داند. بر پایه بینش‌های نظری متعدد در

این حوزه، عامل‌های موثر بر سرمایه اجتماعی سازمان‌ها که بیشترین فراوانی را داشتند به شرح ذیل می‌باشد:

اعتماد (Trust): پوتنام (Putnam) (۲۰۰۰) معتقد است که اعتماد یکی از اجزای اصلی سرمایه اجتماعی است چرا که اعتماد، همکاری را تسهیل می‌کند و هرچه سطح اعتماد در جامعه ای بالاتر باشد احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود و خود همکاری نیز اعتماد ایجاد می‌کند، بنابراین اعتماد اجتماعی در جوامع مدرن و پیچیده از دو منبع مرتبط یعنی هنجارهای معامله متقابل (روابط متقابل) و شبکه‌ها - مشارکت مدنی ناشی می‌شود (پوتنام، ۲۰۰۰ به نقل از رضایی، شفیع‌زاده، ۲۰۱۲).

شبکه‌ها (Networks): لین (Lin) شبکه‌های اجتماعی را به عنوان تارهای درهم تنیده ای از روابط اجتماعی می‌داند که افراد را احاطه کرده اند در شرایط کاری و متقابل، بازدهی سرمایه اجتماعی چیزی نیست مگر تایید اعتماد، تسهیم اطلاعاتی، احترام به وعده‌ها و تعهدات و تاثیر توسط واسطه‌ها (لین، ۲۰۰۱). کلمن عبارت شبکه را برای توصیف ابعاد سرمایه اجتماعی استفاده کرد. به نظر وی سرمایه اجتماعی را در بعد ساختار شبکه‌های اجتماعی می‌توان یافت. کلمن روشی را که طی آن شبکه‌ها از طریق گشودگی و پیوندهای چند گانه موجب ظهور انواع سرمایه اجتماعی می‌شوند را تشریح کرده است. از دیدگاه ایشان عبارتند از: تعهدات کانال‌های اطلاعاتی، اعتماد، هنجارها و تصدیق‌های موثر. یک شبکه پایدار عمیق و غنی از روابط و هنجارهای مشترک باعث تسهیل کسب اعتماد خودباوری و تسهیم دانش می‌شود (کلمن، ۲۰۰۱ به نقل از پارسامهر، اسکندری‌نژاد، ۲۰۱۳). همکاری (Cooperation): فوکویاما بیان می‌کند که سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی تعریف می‌کند، که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها برقرار است، در آن سهیم می‌باشند. اهداف مشترک انتظار بیشتر همیاری تعاون اعتماد و صمیمیت را می‌طلبد (کلمن، ۲۰۰۰ به نقل از فیروزبخت، تیرگر، ۱۳۹۶:۱۹).

همبستگی جمعی (Social unity): سرمایه اجتماعی به منزله چسبی است که انسجام جوامع را تضمین می‌کند و بدون آن هیچ رشد اقتصادی یا بهزیستی انسانی میسر نمی‌گردد. بدون سرمایه اجتماعی جامعه به میزان زیادی دچار فروپاشی خواهد شد (Fine Ben, 2008). به نقل از رضایی، شعبانعلی، ۱۳۹۴:۱۲۵).

مشارکت داوطلبانه (Voluntary Participation): مشارکت‌های داوطلبانه در اثر توسعه

ساختار فرصت‌ها و تعاملات اجتماعی بیشتر گروه‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. هنجارهای بده و بستان اعتماد در نتیجه مشارکت داوطلبانه و فعال افراد در شبکه‌هاست (Lee J, 2008: 61).

۳. پیشینه تجربی پژوهش

فیروزبخت و تیرگر (۱۳۹۶) در مقاله "سرمایه اجتماعی محل کار و سلامت عمومی" دریافتند که سرمایه اجتماعی محل کار با افسردگی در ارتباط است. بیات و همکاران (۱۳۹۶) در "راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی" دریافتند راهبردهایی مانند (توسعه مشارکت‌های مردمی، افزایش اعتماد عمومی، تقویت بهره‌برداری از سرمایه اجتماعی، تقویت نهادهای مدنی، تقویت فرهنگ) جهت ارتقای قابلیت‌های سرمایه اجتماعی در راستای تحکیم امنیت اجتماعی تدوین شده‌اند. عبدالشاه (۱۳۹۶) در "رهبری اخلاقی و تاثیر آن بر سرمایه اجتماعی در سازمان‌های خدماتی دولتی" نشان می‌دهد که با به کارگیری رهبری اخلاقی می‌توان برای اعضای سازمان، آینده مشترکی متصور شد که سبب ایجاد وحدت میان اعضای سازمان می‌شود و به تعامل سازنده و رابطه‌ای برد - برد میان اعضا می‌انجامد. ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) در "بررسی تأثیر عدالت زبانی مدیران سازمان‌های دولتی بر سرمایه اجتماعی با میانجی‌گری اعتماد عمومی" بیان نمودند، مدیران سازمان‌های دولتی می‌توانند با رعایت عدالت زبانی در سازمان و تقویت اعتماد عمومی، سرمایه اجتماعی سازمان را ارتقا دهند. دیهیم‌پور و میان‌داری (۱۳۹۶) در مقاله "بررسی نقش شفافیت سازمانی در توسعه سرمایه اجتماعی" نشان دادند که شفافیت سازمانی و ابعاد آن تاثیر معنا داری بر توسعه سرمایه اجتماعی می‌گذارند که موثرترین ابزار مبارزه با فساد اداری برای استقرار مدیریتی کارا و ایجاد جامعه‌ای پایدار به کار می‌رود.

سرگزی، خوش‌فر و کریمف (۱۳۹۰) با عنوان "تاثیر سرمایه اجتماعی در فرهنگ سازمانی در مراکز آموزش عالی دولتی و غیردولتی ایران (مورد استان گلستان)" نشان دادند سرمایه اجتماعی در مقایسه با فرهنگ سازمانی در سطح بالاتری قرار دارد که تقویت آن موجب افزایش بهره‌وری و کارایی در سازمان می‌شود و توانایی‌های بالقوه موجود به فعلیت تبدیل می‌گردند.

در پیشینه‌های خارجی، کارهینا (Karhinaa) (۲۰۱۹) تحت عنوان "آیا هویت فردی در سرمایه اجتماعی در اکراین تأثیر دارد" نتیجه گرفت سرمایه اجتماعی یکی از عوامل تعیین کننده سلامت اجتماعی است که بر عدالت و رفاه موثر که کاهش نابرابری جنسیتی و هویتی و درآمد در توزیع سرمایه اجتماعی در جامعه تأثیر می‌گذارد. الناکاریلو (Elena Carrillo) (۲۰۱۹) "شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در خانواده" دریافت که عوامل خانوادگی مثل موقعیت مالی، میزان ارتباط با دیگران و فعالیت‌های اجتماعی والدین با میزان سرمایه اجتماعی تأثیر دارد. آلواریز (Alvariz) (۲۰۱۷) "سرمایه اجتماعی و سلامت خانواده، مرور منظم و هدایت مجدد" نشان داد که مولفه‌های سرمایه اجتماعی از جمله مشارکت، مسئولیت‌پذیری و تسهیم دانش در سطح کلان (منطقه‌ای، کشوری) و در سطح خرد (محل، محل کار، مدارس) در سلامت خانواده تأثیرگذار است. میسلی (Micelli) (۲۰۱۶) "سرمایه اجتماعی و سیاست‌های عمومی در زمینه‌های مشترک" نشان داد که برای دستیابی به منافع مشترک ارتقاء سرمایه اجتماعی حائز اهمیت است و سیاست پیشرو باید در جهت تقویت مولفه‌های موثر بر آن باشد که آموزش کارکنان مدنظر می‌باشد پژوهش الینگر (Elinger) (۲۰۱۳) "رابطه سرمایه اجتماعی با رفتار شهروند سازمانی، تعهد کارکنان و عملکرد سازمانی" دریافت که سرمایه‌گذاری بر روی سرمایه اجتماعی بر بهبود رفتار سازمانی، تعهد کارکنان و عملکرد آنان موثر است. افرای و ساچی (Afri & Sachi) (۲۰۱۰) در مقاله "تأثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمانی" نتیجه گرفتند که سه بعد اصلی سرمایه اجتماعی روابط متقابل، اعتماد و روابط نهادی رابطه مثبت و معنی‌داری با عملکرد سازمانی داشتند.

مرور مطالعات انجام شده داخلی و خارجی در این زمینه حاکی از آن است که دغدغه بازسازی و ترمیم مولفه‌های سرمایه اجتماعی در سازمانها در تمام مطالعات وجود داشته اما هر یک از پژوهش‌ها تعدادی از مولفه‌ها را بررسی کرده اند حلقه مفقوده‌ی آنها ارائه مدل علمی مناسب است و مدلی که بتوان از نتایج آن جهت بهسازی نیروی انسانی در رسیدن به اهداف آموزش و پرورش مورد استفاده قرار دهند، وجود نداشت. در مجموع پیشینه‌های موجود در این حوزه نشان می‌دهد که ابعاد زیربافت‌های بالاتری در زمینه سنجش سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به کار گرفته شده اند: اعتماد اجتماعی، شبکه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، آگاهی و اطلاعات، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، فرهنگ، خانواده، مشارکتهای سیاسی و اجتماعی. انجام این تحقیق و ارائه نتایج آن به

آموزش و پرورش کاری نو و بدیع ارزیابی می شود از این رودر پژوهش تلاش می شود تا با به کارگیری طرحی متناسب، تبیینی نزدیک به واقع ارائه شود.

۴. روش تحقیق

روش پژوهش برحسب هدف توسعه ای؛ برحسب نوع داده، آمیخته (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی؛ برحسب روش، توصیفی-پیمایشی بود. روش تحقیق در بخش کیفی، داده بنیاد و در بخش کمی، توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری در مرحله کیفی تعدادی از خبرگان آموزش و پرورش شهر تهران را شامل می شدند که تعداد ۱۲ نفر از آنان به روش هدفمند گلوله برفی در بحث گروه کانونی مشارکت داده شدند و در بخش کمی در سه سطح مدیران ارشد، میانی و اجرایی بودند که تعداد آنها ۱۰۹۶ نفر است که از این تعداد برای نمونه ۲۸۵ نفر به روش نمونه گیری خوشه ای و طبقه ای نسبی انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که در بخش کیفی پس از مطالعه عمیق مبانی نظری و پیشینه های تحقیق ابتدا سوالات مصاحبه تدوین شد و پژوهشگر پس از هماهنگی های لازم در محل کار مصاحبه شونده حضور یافته و با استفاده از ضبط صوت و با کسب اجازه از مصاحبه شونده مکالمات مصاحبه را ضبط کرد تا کدها را استخراج کند و البته این عمل بعد از هر بار مصاحبه صورت گرفت و نتایج مصاحبه های اکتشافی نیز با کدگذاری (کدگذاری باز، انتخابی و محوری متون مصاحبه) طبقه بندی شدند. در مرحله کمی پژوهش هم با پرسشنامه انجام شد که از دو بخش اطلاعات جمعیت شناختی و پرسشنامه ای محقق ساخته تشکیل شد. این پرسشنامه ۷۹ گویه با طیفی ۱۰ گزینه ای داشت که در طیف ۱۰ گزینه ای تدوین شد. روایی پرسشنامه تأیید و پایایی آن با ضریب $0/881$ تأیید شد و سپس داده ها از طریق آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شدند. برای سنجش برازش مدل پیشنهادی از رویکرد تحقیق کمی به روش توصیفی-پیمایشی و نیز بر اساس تقدم اجرایی فرایند تحقیق، از مراحل روش تحقیق کیفی و سپس روش تحقیق کمی استفاده شد.

۵. یافته های تحقیق

داده های پژوهش با استفاده از روش داده بنیاد و تحلیل سوالات مصاحبه با خبرگان، مطالعه عمیق مبانی نظری پیشینه تحقیقات انجام شده و اسناد مرتبط با موضوع تحقیق به همراه

کدگذاری باز، محوری و انتخابی با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA مشخص شد که از میان ۷۹ شاخص (گویه) موجود، ۶ عامل اصلی و ۱۳ مولفه سرمایه اجتماعی را می‌توان در آموزش و پرورش شناسایی کرد که عامل هویت اجتماعی دربرگیرنده مولفه های خانوادگی، فردی و فرهنگی عامل مشارکت اجتماعی دربرگیرنده مولفه های فعالیت های اجتماعی، فعالیت های سیاسی عامل شبکه های اجتماعی دربرگیرنده مولفه های روابط اجتماعی، مناسبات اجتماعی عامل آسیب های اجتماعی دربرگیرنده مولفه های هنجارهای اجتماعی، بی اعتمادی اجتماعی عامل آگاهی اجتماعی دربرگیرنده مولفه های دانش اجتماعی، توسعه ارزشهای اجتماعی عامل مسئولیت اجتماعی دربرگیرنده مولفه های انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی هستند که در جدول شماره اسوالات پرسشنامه همراه با کد گذاری مشخص شده است.

جدول ۱: کدگذاری نهایی حاصل از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته

کد مصاحبه‌شونده	مفاهیم	کد مفهوم	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی	سازه
I11, I6, I5, I1, I4	درآمد خانواده بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF1	عوامل خانوادگی	هویت اجتماعی	عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی
I3, I7, I12	هزینه‌های خانواده بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF2			
I9, I6, I5, I1, I4	توجه والدین به فعالیتهای فرزندان شان بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF3			
I9, I2, I8, I6	توجه والدین به فعالیتهای آموزشی و فرهنگی	MHF4			

	فرزندان بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش				
I12, I4, I2	شناخت والدین از دوستان و همکلاسی های فرزندان بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF5			
I10, I9, I1, I11, I3	توجه والدین به برنامه ریزی های مدرسه بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF6			
I12, I6, I10, I7, I2	حمایت اجتماعی والدین بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHF7			
I11, I8, I1, I3, I5	سلامت روحی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP1			
I3, I1, I5, I10, I12	سلامت جسمی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP2			
I2, I6, I15, I7	نوع شخصیت اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP3			
I4, I9, I10, I11, I5	سن افراد در جامعه بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP4	عوامل فردی		

کد مصاحبه‌شونده	مفاهیم	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی	سازه
I5, I1, I12	تحصیلات شهروندان در جامعه بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP5	عوامل فردی	هویت اجتماعی	عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی
I11, I7, I10, I3, I9	نوع شغل افراد در جامعه بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHP6			
I6, I3, I5, I12, I4	ترویج فرهنگ بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHC1	عوامل فرهنگی		
I10, I3, I2, I8, I7	رعایت قوانین در محیط آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHC2			
I11, I9, I5, I4, I10	مصرف کالاهای ایرانی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHC3			
I4, I8, I7, I6, I1	سرمایه گذاری فرهنگی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MHC4			
I8, I10, I4, I11	فعالیت‌های داوطلبانه در مناسبت‌های اجتماعی مانند اردوها و اعیاد بر سرمایه اجتماعی	MMS1	فعالیت‌های اجتماعی		

11, 12, 111, 17, 110	شرکت در فعالیتهای غیر رسمی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS2			
18, 17, 111, 118	انجام فعالیتهای انسان دوستانه در مدارس، بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS3			
16, 13, 19, 12, 17	فعالیت اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS4			
11, 19, 13	مشارکت در کنشهای جمعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS5			
15, 17, 19	برخورداری از احساس تعلق هنگام مشارکت بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS6			
کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی	سازه
12, 13, 14, 112, 18	توسعه روابط میان فردی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS7	فعالتهای اجتماعی	مشارکت اجتماعی	عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی
110, 11, 112, 114	موفقیت در برقراری کنش با جمع بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS8			

I9, I7, I8, I5	تقویت همکاری بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS9			
I10, I7, I8, I4	میزان تقویت رفتار گروهی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS10			
I10, I5, I1, I9	تشریک مساعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS11			
I1, I7, I3, I5	برقراری مشارکت غیر رسمی بین عناصر آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS12			
I9, I2, I3	برقراری مشارکت رسمی بین عناصر آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS13			
I3, I2, I1, I5, I8	بهاء دادن به پیوندهای کاری بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS14			
I8, I12, I7, I10	پذیرش ارزش مشارکت بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS15			
I10, I3, I11, I9, I4	تمرکز بر همیاری بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMS16			

کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری انتخابی	سازه
17, 19, 15, 111	وجود امنیت قضایی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP1	فعالتهای سیاسی	مشارکت اجتماعی	عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی
13, 19, 110, 16	اعتقاد به دموکراسی و استمرار آن بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP2			
19, 18, 17, 14, 12	وجود امنیت سیاسی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP3			
12, 111, 14, 13	مشارکت در تصمیم گیری بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP4			
18, 12, 110, 17, 15	حضور فعالانه در مراسمهای سیاسی مثل انتخابات بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP5			
14, 17, 112, 110	حمایتهای کیفی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP6			
15, 13, 19, 112, 17	فعالیت سیاسی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP7			

I3, I6, I10, I11	حمایت اجتماعی از سیاست‌های اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MMP8	روابط اجتماعی	شبکه اجتماعی	
I12, I6, I5, I4, I1	استفاده از برنامه های رسانه های جمعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR1			
I10, I14, I2	احترام به مذاهب مختلف بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR2			
I9, I5, I4, I3, I11	ساختار فرهنگی محیط آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR3			

کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری انتخابی	سازه
I10, I4, I12, I3	درک مشترک عناصر آموزشی درون شبکه اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR4	روابط اجتماعی	شبکه اجتماعی	عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی
I8, I7, I2	اشتراک عناصر آموزشی درون شبکه‌های اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR5			
I4, I8, I1, I3, I7	ارتباط افراد با خویشان بر سرمایه	MNR6			

	اجتماعی آموزش و پرورش			
I5, I8, I10, I7, I3	رفتارهای اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MNR7		
19, I8, I1, I3, I2	شرکت در فعالیتهای رسمی فرهنگی مانند اعیاد و عزاداری ها بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MND1	مناسبات اجتماعی	
I4, I1, I3, I12, I5	اعتقاد به آداب و سنن محلی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MND2		
14, I5, I1, I6	ظرفیت پذیرش تفاوت های فردی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MCN1	هنجارهای اجتماعی	آسیبهای اجتماعی
I12, I8, I10, I8	پایگاه های اجتماعی مختلف مانند مدرسه و مراکز آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MCN2		
I9, I2, I4	عدم پذیرش هنجارهای اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MCN3		

کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری انتخابی	سازنده
I5, I2, I8, I11, I6	عدم حمایت اجتماعی مدیران از کارکنان بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MCB1	بی اعتمادی اجتماعی	آسیبهای اجتماعی	عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی
I4, I3, I10, I1	عدم ثبات در رفتار بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MCB2			
I11, I1, I12, I8, I10	بی اعتمادی در روابط بین افراد بر	MCB3			

	سرمایه اجتماعی			
I5, I8, I3, I2	اکتساب دانش بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAK1	دانش اجتماعی	آگاهی اجتماعی
I7, I8, I4, I6, I2	غنی بودن محتوای برنامه های درسی، بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAK2		
I3, I10, I2, I11	اشتراک دانش بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAK3		
I1, I2, I11, I7, I15	آگاهی از مدیریت بحران بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAK4		
I9, I7, I6, I1	بکارگیری دانش توسط بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAK5		
I12, I3, I9, I2, I4	پذیرش هنجارهای مختلف بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAV1	توسعه ارزشهای اجتماعی	
I4, I10, I3	نگرشهای اجتماعی در موقعیتهای مختلف بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAV2		
I9, I7, I5	احترام به قومیتهاى مختلف بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MAV3		

کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری انتخابی	سازه
17, I3, I10, I12, I10	احترام به نظرات مدیران آموزشی و افراد خبره بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRA1	انجام اجتماعی	مسئولیت پذیری اجتماعی	عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی
I4, I1, I3, I5	داشتن روحیه مسئولیت پذیری بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRA2			
I2, I5, I1, I8	تعهد در محیط آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRA3			
I12, I8, I2, I4	جهت گیریهای اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRA4			
I7, I5, I1, I8	کیفیت روابط اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRA5			
I6, I8, I4, I10	تلاش برای توسعه امکانات بهداشتی در مراکز آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT1	اعتماد اجتماعی		
I5, I8, I10, I7	داشتن صداقت در محیط آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT2			
I5, I7, I1, I2	پذیرش وجود اعتماد اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT3			

I6, I8, I4, I5, I3	وجود حسن نیت در رفتار بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT4			
کد مصاحبه شونده	مفاهیم	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری انتخابی	سازه
I5, I12, I2, I10	تلاش برای حفظ محیط زیست در مراکز آموزشی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT5	اعتماد اجتماعی	مسئولیت پذیری اجتماعی	عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی
I3, I2, I8, I9	اعتماد سازمانی بین روسا و معاونین بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT6			
I5, I7, I8, I3	اعتماد بین عناصر آموزشی که در رفتار آنها نمایان است، بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT7			
I10, I7, I9, I2, I8	علاقه به همفکری با افراد خبره بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT8			
I2, I15, I7	میزان اعتقاد به وجود اعتماد اجتماعی بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT9			
I7, I9, I5	اعتماد به نخبگان بر سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش	MRT10			

برای شناخت مدل مفهومی مناسب از آزمون تحلیل عاملی تأییدی و مدل معادلات ساختاری استفاده شد. هر یک از عوامل شناسایی شده مورد تحلیل عاملی تأییدی قرار گرفت که نتایج هر عامل جداگانه در جدول مختص به خود در زیر ارائه شده است.

جدول ۲: تحلیل گویه های عامل نقش هویت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه		
تائید	۰/۷۱	MHF1	۱	عوامل خانوادگی	مباین اجتماعی
تائید	/۸۰	MHF2	۲		
تائید	۰/۸۷	MHF3	۳		
تائید	۰/۸۰	MHF4	۴		
تائید	۰/۵۹	MHF5	۵		
تائید	۰/۶۲	MHF6	۶		
تائید	۰/۶۱	MHF7	۷		
تائید	۰/۸۳	MHP1	۸	عوامل فردی	
تائید	۰/۸۷	MHP2	۹		
تائید	۰/۹۱	MHP3	۱۰		
تائید	۰/۷۷	MHP4	۱۱		
تائید	۰/۸۴	MHP5	۱۲		
تائید	۰/۸۶	MHP6	۱۳		
تائید	۰/۵۳	MHC1	۱۴	عوامل فرهنگی	
تائید	۰/۷۰	MHC2	۱۵		
تائید	۰/۷۶	MHC3	۱۶		
تائید	۰/۵۶	MHC4	۱۷		

نتایج جدول ۲ نشان می دهد که ۱۷ شاخص ارائه شده همه از لحاظ آماری معناداری هستند و بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند (بیشتر از ۰/۵۰) و تحلیل عاملی همه شاخص های این عامل را تایید تحلیل عاملی می کند. همچنین در بین شاخص های عامل نقش هویت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی سوال با برچسب MHP3 بالاترین بار عاملی و سوال با برچسب MHC1 کمترین بار عاملی را دارد.

در بررسی نقش عامل مشارکت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی با توجه به جدول شماره ۳ این عامل توسط ۲۴ گویه اندازه گیری می شود برای این منظور ابتدا، آزمون تحلیل عاملی تأییدی، بر عوامل انجام شد. نتایج برآوردهای پارامتر استاندارد شده در جدول زیر

مشاهده می‌شود.

جدول ۳: تحلیل گویه‌های عامل نقش مشارکت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه	مشارکت اجتماعی	
تائید	۰/۵۸	MMS1	۱۸		
تائید	۰/۷۰	MMS2	۱۹		
تائید	۰/۶۱	MMS3	۲۰		
تائید	۰/۶۹	MMS4	۲۱		
تائید	۰/۷۹	MMS5	۲۲		
تائید	۰/۷۳	MMS6	۲۳		
تائید	۰/۵۹	MMS7	۲۴		
عدم تائید	۰/۴۹	MMS8	۲۵		
عدم تائید	۰/۰۹	MMS9	۲۶		
عدم تائید	۰/۱۸	MMS10	۲۷		
عدم تائید	۰/۱۳	MMS11	۲۸		
عدم تائید	۰/۱۶	MMS12	۲۹		
عدم تائید	۰/۱۵	MMS13	۳۰		
عدم تائید	۰/۰۵	MMS14	۳۱		
عدم تائید	۰/۱۷	MMS15	۳۲		
عدم تائید	۰/۱۷	MMS16	۳۳		
تائید	۰/۵۴	MMP1	۳۴	فعالتهای سیاسی	
تائید	۰/۵۷	MMP2	۳۵		
عدم تائید	۰/۴۷	MMP3	۳۶		
تائید	۰/۷۱	MMP4	۳۷		
تائید	۰/۷۰	MMP5	۳۸		
تائید	۰/۶۵	MMP6	۳۹		
تائید	۰/۶۲	MMP7	۴۰		
عدم تائید	۰/۴۶	MMP8	۴۱		

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که از ۲۴ شاخص ارائه شده ۱۱ شاخص دارای بار عاملی کمتر از ۰/۵۰ هستند و از لحاظ آماری معنادار نیست و بقیه بالای ۰/۵۰ هستند و از لحاظ آماری معنادار هستند و برای حضور در مدل استفاده خواهند شد. همچنین در بین شاخص‌های نقش مشارکت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی و سوال دارای برچسب MMS14 کمترین بار عاملی دارد.

در بررسی نقش عامل مشارکت اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی این عامل با ۹ گویه اندازه‌گیری می‌شود برای این منظور ابتدا، آزمون تحلیل عاملی تأییدی بر روی عوامل انجام شد. نتایج برآوردهای پارامتر استاندارد شده در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول ۴: تحلیل گویه‌های عامل نقش شبکه اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه	شبکه اجتماعی	
تائید	۰/۶۲	MNR1	۴۲	روابط اجتماعی	
تائید	۰/۷۴	MNR2	۴۳		
تائید	۰/۶۹	MNR3	۴۴		
تائید	۰/۶۸	MNR4	۴۵		
تائید	۰/۵۸	MNR5	۴۶		
تائید	۰/۵۹	MNR6	۴۷		
تائید	۰/۳۹	MNR7	۴۸		
تائید	۰/۶۹	MND1	۴۹	مناسبات اجتماعی	
تائید	۰/۷۶	MND2	۵۰		

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که از ۹ شاخص ارائه شده ۱ شاخص دارای بار عاملی کمتر از ۰/۵۰ است و از لحاظ آماری معنادار نیست و بقیه بالای ۰/۵۰ هستند و از لحاظ آماری معنادارند و برای حضور در مدل استفاده خواهند شد. در بین شاخص‌های نقش شبکه اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی سوال دارای برچسب MND2 بالاترین بار عاملی و سوال دارای برچسب MNR7 کمترین بار عاملی دارد.

در بررسی نقش عامل آسیب‌های اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی این عامل با ۶ گویه اندازه‌گیری می‌شود برای این منظور ابتدا، آزمون تحلیل عاملی تأییدی بر روی عوامل انجام شد. نتایج برآوردهای پارامتر استاندارد شده در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول ۵: تحلیل گویه های عامل نقش آسیب اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه		
تائید	۰/۸۶	MCN1	۵۱	هنجار اجتماعی	آسیب اجتماعی
تائید	۰/۷۲	MCN2	۵۲		
تائید	۰/۵۵	MCN3	۵۳		
تائید	۰/۹۱	MCB1	۵۴	بی‌اعتمادی اجتماعی	
تائید	۰/۷۴	MCB2	۵۵		
تائید	۰/۶۸	MCB3	۵۶		

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که ۶ شاخص ارائه شده همه از لحاظ آماری معناداری هستند و بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند (بیشتر از ۰/۵۰) و شاخص های این عامل همگی مورد تایید تحلیل عاملی قرار می‌گیرند. در بین شاخص های عامل نقش آسیب اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی سوال با برچسب دارای بالاترین بارعاملی و سوال با برچسب MCN3 از کمترین بار عاملی برخوردار است.

در بررسی نقش عامل آگاهی اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی این عامل با ۸ گویه اندازه‌گیری می‌شود برای این منظور ابتدا، آزمون تحلیل عاملی تأییدی بر روی عوامل انجام شد. نتایج برآوردهای پارامتر استاندارد شده در جدول زیر مشاهده می‌شود.

جدول ۶: تحلیل گویه های عامل نقش آگاهی اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه		
تائید	۰/۵۴	MAK1	۵۷	دانش اجتماعی	آگاهی اجتماعی
تائید	۰/۶۲	MAK2	۵۸		
تائید	۰/۷۴	MAK3	۵۹		
تائید	۰/۸۳	MAK4	۶۰		
تائید	۰/۸۰	MAK5	۶۱		
تائید	۰/۵۲	MAV1	۶۲	توسعه ارزشهای اجتماعی	
تائید	۰/۸۹	MAV2	۶۳		
تائید	۰/۶۷	MAV3	۶۴		

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که ۸ شاخص ارائه شده همه از لحاظ آماری معنادارند و

بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند (بیشتر از ۰/۵۰) و شاخص های این عامل همگی مورد تایید تحلیل عاملی قرار می گیرند. همچنین در بین شاخص های عامل نقش آگاهی اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی سوال با برچسب MAV2 بالاترین بارعاملی و سوال با برچسب MAV1 کمترین بار عاملی را دارد.

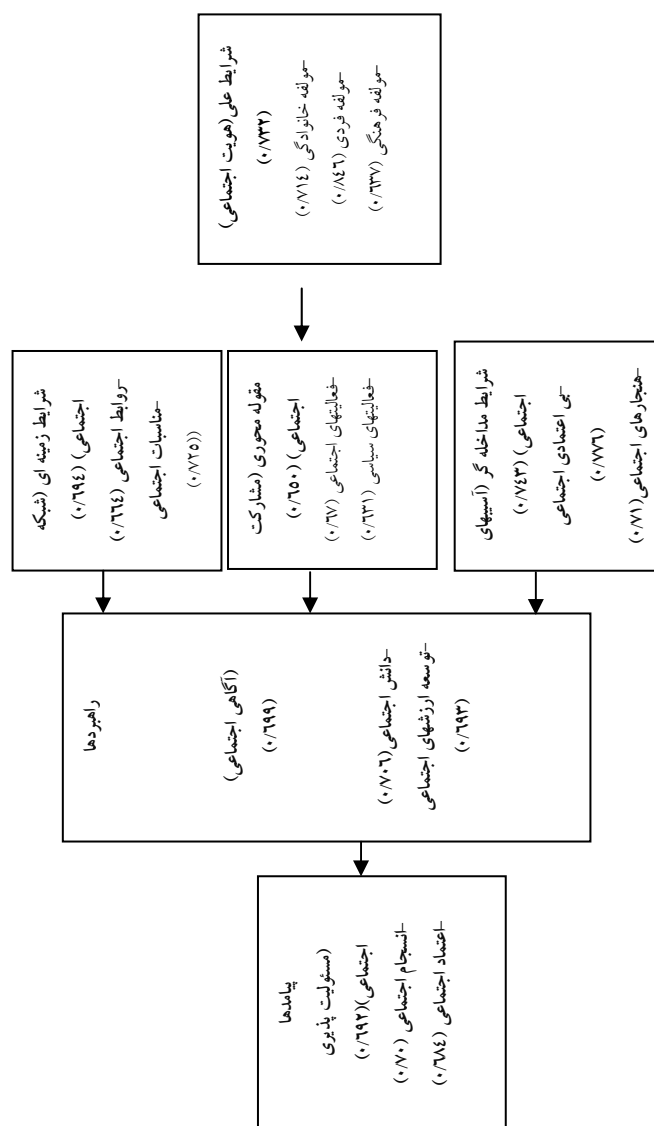
در بررسی نقش عامل مسئولیت پذیری اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی، این عامل توسط ۱۵ گویه اندازه گیری می شود برای این منظور ابتدا، آزمون تحلیل عاملی تائیدی بر روی عوامل انجام شد. نتایج برآوردهای پارامتر استاندارد شده در جدول زیر مشاهده می شود.

جدول ۷: تحلیل گویه های عامل نقش آگاهی اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی

وضعیت گویه	بارهای عاملی	برچسب گویه	گویه		
تائید	۰/۵۴	MRA1	۶۵	انسجام اجتماعی	مسئولیت پذیری اجتماعی
عدم تائید	۰/۳۳	MRA2	۶۶		
تائید	۰/۶۷	MRA3	۶۷		
تائید	۰/۶۵	MRA4	۶۸		
تائید	۰/۹۴	MRA5	۶۹		
تائید	۰/۷۰	MRT1	۷۰	اعتماد اجتماعی	
تائید	۰/۶۶	MRT2	۷۱		
تائید	۰/۷۲	MRT3	۷۲		
تائید	۰/۷۶	MRT4	۷۳		
تائید	۰/۶۲	MRT5	۷۴		
تائید	۰/۷۰	MRT6	۷۵		
تائید	۰/۶۳	MRT7	۷۶		
عدم تائید	۰/۰۹	MRT8	۷۷		
عدم تائید	۰/۱۳	MRT9	۷۸		
عدم تائید	-۰/۰۲	MRT10	۷۹		

نتایج جدول ۷ نشان می دهد که از ۱۵ شاخص ارائه شده ۴ شاخص بار عاملی کمتر از ۰/۵۰ دارند و از لحاظ آماری معنادار نیستند و بقیه بالای ۰/۵۰ هستند و از لحاظ آماری معنادارند و برای حضور در مدل استفاده خواهند شد. همچنین در بین شاخص های نقش

مسئولیت پذیری اجتماعی در بهبود سرمایه اجتماعی سوال دارای برچسب MRA5 بالاترین بارعاملی و سوال دارای برچسب MRT10 کمترین بار عاملی دارد.

شکل ۱: الگوی پارادایمی بهبود سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش شهر تهران بر اساس ضرایب بدست آمده از میانگین بار عاملی گویه ها

برای تعیین برازش مدل سوالات ۲۵-۲۶-۲۷-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۶-۴۱-۴۸-۶۶-۷۷-۷۸-۷۹ بدلیل دارا بودن بار عاملی کمتر از ۰/۵۰ از تحلیل سوالات کنار گذاشته و برازش مدل بر اساس ۶۳ سوال بررسی می شود. به طوری که در صورت تائید برازش، الگوی بهبود سرمایه های اجتماعی در آموزش و پرورش شهر تهران تعمیم پذیر خواهد بود و می توان از آن استفاده کرد برای تائید مدل، معمولاً استفاده از ۳ تا ۵ شاخص کافی به نظر می رسد که در این پژوهش نیز برای ارزیابی نیکویی برازش تمام مدل ها از معیارهای اشاره شده در زیر استفاده و عدد مربوط به هر یک از شاخص های RMSEA و CDI به تفکیک آورده شده است.

شاخص RMSEA این شاخص، ریشه میانگین مجذرات تقریبی است. شاخص RMSEA برای مدل های خوب کمتر یا برابر ۰/۰۵ است. مدل هایی که RMSEA آن ها ۰/۱۰ یا بالاتر باشد، برازش ضعیفی دارند.

شاخص های NDI و CDI شاخص NDI که شاخص بتلر-بونت نیز نامیده می شود، برای مقادیر بالای ۰/۹۰ مقبول و نشانه برازندگی مناسب مدل است. شاخص CDI بزرگتر از ۰/۹۰ مقبول بوده و نشانه برازندگی مدل فوق است. در جدول زیر، مهم ترین و متداول ترین شاخص های برازش آورده شده است. همان گونه که در جدول دیده می شود، تقریباً تمامی شاخص ها کفایت آماری دارند. بنابراین، با اطمینان بسیار بالایی می توان دریافت محقق درباره این شاخص ها به برازش کامل دست یافته است.

جدول ۸: شاخص های برازش الگوی بهبود سرمایه های اجتماعی در آموزش و پرورش شهر تهران

ردیف	شاخص های برازندگی مطلق / نسبی	مدل نهایی برازش شده	معیار ارزیابی	نتیجه
۱	Chi - square/df	۴۰۹۸۵=(۴۰۱۷.۴۵)	کوچکتر یا مساوی ۵	مناسب
۲	RMSEA	۰/۰۳۵۰	کمتر از ۰/۱	مناسب
۳	NFI	۰/۹۱	حداقل ۰/۹	مناسب
۴	NNFI	۰/۹۳	حداقل ۰/۹	مناسب
۵	CFI	۰/۹۷	حداقل ۰/۹	مناسب
۶	IFI	۰/۹۷	حداقل ۰/۹	مناسب

تقریباً مناسب	حداقل ۰/۹	۰/۸۶	RFI	۷
مناسب	کمتر از ۰/۰۸	۰/۰۶۵	SRMR	۸
مناسب	حداقل ۰/۹	۰/۹۳	GFI	۹
مناسب	حداقل ۰/۹	۰/۹۱	AGFI	۱۰
مناسب	حداقل ۰/۹	۰/۹۵	NDI	۱۱
مناسب	حداقل ۰/۹	۰/۹۴	CDI	۱۲

با توجه به جدول ۸ مشاهده می‌شود که آماره‌های برازش در سطح مقبولی قرار دارند و می‌توانند مدل برازندگی حداقلی را داشته باشند با توجه به مقدار جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) که مقدار آن ۰/۰۳۵ شده است همچنین با توجه به جذر شاخص ریشه میانگین مجذور مانده‌ها (SRMR) که مقدار آن ۰/۰۶۵ است می‌توان نتیجه گرفت خطای مدل زیاد نیست. همچنین با توجه به سایر شاخص‌های برازندگی مطلق / نسبی مانند NFI، NNFI، CFI، IFI، RFI، GFI، AGFI، NDI و CDI در مقایسه با مقادیر متعارف برای مدل‌های دارای برازندگی مناسب، می‌توان نتیجه گرفت مدل بهبود سرمایه‌های اجتماعی آموزش و پرورش شهر تهران ساختار مناسبی دارد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

جهت پاسخ به سوال اول پژوهش با استفاده از روش داده بنیاد و نرم‌افزار MAXQDA از میان ۷۹ شاخص (گویه) موجود، ۶ عامل اصلی و ۱۳ مولفه را می‌توان شناسایی کرد: ۱- عامل هویت اجتماعی ۲- عامل مشارکت اجتماعی ۳- عامل شبکه‌های اجتماعی ۴- عامل آسیب‌های اجتماعی ۵- عامل آگاهی اجتماعی ۶- عامل مسئولیت اجتماعی که هر یک از عوامل به تفکیک تبیین می‌گردد.

در تبیین عامل هویت اجتماعی، تشکیل انجمن‌های اجتماعی، ایجاد هویت مشترک در کارکنان، تقویت بستر مشارکت کارکنان تایید شد که کاهش تعارضات با عضویت در گروه و افزایش هم‌گرایی هویت اجتماعی، را موجب می‌گردد. این یافته با نتیجه پژوهش گوشال و ناهایت (۱۹۹۸)، فوکویاما (۲۰۰۷)، فیروزبخت و تیرگر (۲۰۱۷) و کارهینا (۲۰۱۹) همسواست. در تبیین عامل مشارکت اجتماعی، مدیریت منطقی در سازمان، مشارکت هدفمند، افزایش اعتماد و احساس ایمنی کارکنان تایید شد که ارتقاء انسجام اجتماعی در

سازمان را موجب می‌گردد. این یافته، با نتیجه پژوهش رهامی (۱۳۹۶)، گیوریان، دیندار فرکوش (۱۳۹۰)، آوارز (۲۰۱۷) و پوتنام (۱۹۹۵) همسو است. در تبیین عامل شبکه‌های اجتماعی، تأثیر شبکه‌ها بر تمایل کارکنان بر ایجاد تیم‌های رسمی و غیر رسمی، تأثیر شبکه‌های اجتماعی الکترونیکی بر افزایش اعتماد بین کارکنان، ایجاد ارتباطات باز و همه‌جانبه کارکنان، افزایش جسارت بیان آزاد اندیشه و افکار تأیید گردید. مدیران با ارتباطات اثربخش بین اعضای گروه‌های رسمی و غیررسمی راه رسیدن به سرمایه اجتماعی در سازمان را می‌توانند هموار سازند. این یافته با پژوهش کلمن (۱۹۹۸)، (دیپیم پورومیانداری، ۱۳۹۶)، (سرگزی و سایرین، ۱۳۹۰) و میسلای (۲۰۱۶) همسو است.

در تبیین عامل آسیب‌های اجتماعی، فقدان برقراری خطوط ارتباطی مشخص و محرمانه، عدم افشای انحرافات نظام اخلاقی در آموزش و پرورش تأیید شد که تقویت اعتماد بین افراد سازمان توسط مدیران و از سوی دیگر نظارت بر عملکرد و کنترل آنها جهت کاهش آسیب‌پذیری روابط، نقش موثری در کاهش آسیب‌ها و در نهایت افزایش سرمایه اجتماعی سازمان دارد. در تبیین عامل آگاهی اجتماعی، برجسته کردن میزان آگاهی در ابعاد اجتماعی از طریق آموزش و رسانه‌ها، توسعه میزان دانش کارکنان جهت ارتقاء سرمایه اجتماعی سازمان تأیید شد که با پژوهش ویلیام (۲۰۱۵) همسو است. در تبیین عامل مسئولیت اجتماعی، اجرای دیدگاه شبکه‌ای مدیران، کاهش تعارض، افزایش هم‌افزایی و اعتماد و مسئولیت‌پذیری بیشتر، فرهنگ تصمیم‌گیری تیمی و مشارکتی و شبکه‌ای بجای روش‌های سنتی تأیید شد. این یافته با نتیجه پژوهش عبدالشاه (۱۳۹۶)، ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) همسو است. افزایش کارآمدی، کاهش فساد، رفع تعارضات ساختاری، مشارکت جویی، قدردانی از عوامل مؤثر در افزایش سرمایه اجتماعی هستند.

باتوجه به سوال دوم پژوهش در رابطه با ارائه مدل مناسب، مدل پارادایمی بهبود سرمایه‌های اجتماعی در آموزش و پرورش ترکیبی از عامل هویت اجتماعی شامل مولفه‌های خانوادگی، فردی و فرهنگی، عامل شبکه اجتماعی شامل مولفه‌های روابط اجتماعی و مناسبات اجتماعی، عامل آسیب‌های اجتماعی شامل مولفه‌های هنجارهای اجتماعی و بی‌اعتمادی اجتماعی، عامل آگاهی اجتماعی شامل مولفه‌های دانش اجتماعی و توسعه ارزشهای اجتماعی و عامل مسئولیت‌پذیری اجتماعی شامل مولفه‌های انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی است.

در رابطه با سوال سوم پژوهش، ساختار مدل ارائه شده با توجه به نتایج بدست آمده

مشاهده می‌شود که آماره‌های برآزش در سطح قابل قبلی قرار دارند و مدل بهبود سرمایه‌های اجتماعی در آموزش و پرورش شهر تهران دارای ساختار مناسبی است. تأکید بر ضرورت استقرار رویکرد مدیریت مشارکتی و طراحی منشور سرمایه اجتماعی سازمانها، ایجاد مسئولیت اجتماعی و استفاده از این ظرفیت برای فراهم کردن فرصت توسعه فعالیت‌های مدنی و فعالیت گروه‌های داوطلبانه و رفع عوامل مؤثر بر طرد اجتماعی افراد و گروه‌ها. افزایش نظارت بر عملکرد نهادها برای ممانعت از فرصت‌های شکل‌گیری شبکه‌های فساد و سرمایه اجتماعی منفی، افزودن پایش سرمایه اجتماعی و عملکرد فعالیت‌های مدنی به منظور ارزیابی نقاط قوت و ضعف سیاستها و راهبردهای ارتقای سرمایه اجتماعی در سازمان، پیشنهاد می‌شود.

قابل ذکر است این تحقیق از دیدگاه مدیران آموزش و پرورش شهر تهران محدود به حیطه زمانی ۹۸-۱۳۹۷ است و باید به نظر مدیران سایر ادارات آموزش و پرورش در شهرها و استانهای دیگر با احتیاط آن را تعمیم داد.

منابع

- ایمانی، عبدالمجید؛ صالح نیا، منیره؛ محمدی، فاطمه. (۱۳۹۶) "بررسی تأثیر عدالت زبانی مدیران سازمان‌های دولتی بر سرمایه اجتماعی با میانجی‌گری اعتماد عمومی (مورد مطالعه: ادارات کل استان خراسان جنوبی)"، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت عمومی، دوره ۵، شماره ۱۷ بهار ۹۶، ۱۱۲-۱۳۳.
- بیات، بهرام؛ کامکار، مهدی؛ عنایتی، لطفعلی. (۱۳۹۶) "راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی"، فصلنامه امنیت ملی، دوره ۷، شماره ۲۵، ۱۴۹-۱۷۶.
- دیهم پور، مهدی، میان‌داری، کمال (۱۳۹۶) "بررسی نقش شفافیت سازمانی در توسعه سرمایه اجتماعی"، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۲، تابستان ۹۶، ۲۰۷-۲۸۳.
- رهامی، روح‌الله، (۱۳۹۶) "امنیت انسانی و سرمایه اجتماعی (شاخص‌های پیوند دهنده)"، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۲، تابستان ۹۶، ۲۴۳-۲۲۱.
- رضایی، روح‌اله؛ شعبانعلی فمی، حسین؛ صلاحی مقدم، نفیسه (۱۳۹۴) "بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمانی در سازمان جهاد کشاورزی استان البرز". فصلنامه علوم تروج و آموزش کشاورزی ایران، دوره ۱۱، شماره ۲، ۱۲۱-۱۳۳.
- عبدالشاه، محمد (۱۳۹۶) "رهبری اخلاقی و تاثیر آن بر سرمایه اجتماعی در سازمان‌های خدماتی دولتی"، مورد مطالعه سازمان ثبت اسناد و املاک تهران"، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، ۲۴۵-۲۶۴.

شناسایی عوامل مؤثر بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی... ۱۹۵

فیروزیخت، مژگان و تیرگر، آرام. (۱۳۹۶) "سرمایه اجتماعی محل کار و سلامت عمومی" مجله آرگونومی، دوره ۵، شماره ۱، ۱۸-۲۵.

محمدی، نعیم، ابراهیمی، مریم (۱۳۹۴) "بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر فرهنگ سازمانی کارمندان اداره آموزش و پرورش شهر کرمان"، مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۴، زمستان ۹۶، ۵۴۷-۵۶۴.

ناظم، فتاح؛ صادقی، ام البنین، (۱۳۹۴) "ارائه الگوی ساختاری بهره‌وری براساس سرمایه اجتماعی و سرمایه فکری در آموزش و پرورش"، فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دوره ۶، شماره ۲۲، تابستان ۹۴، ۱۴۷-۱۶۴.

حسن زاده ثمرین، قلی زاده، تورج (۱۳۹۳) "بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر یادگیری سازمانی". مجله مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۱، پاییز ۹۳، ۱۰۱-۱۱۸.

خدادادکاشی، شعله، گودرزی، محمود. (۱۳۹۳) "بررسی ابعاد و مدل سرمایه اجتماعی در سازمانهای ورزشی". مطالعات مدیریت راهبردی و رفتار سازمانی در ورزش، سال اول، شماره ۴، زمستان ۹۳، ۱۱-۲۳.

گیوریان، حسن، دیندار فرکوش، فیروز، (۱۳۹۰) "بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و اثر بخشی معلمان". فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، سال ۵، شماره ۳، پاییز ۹۰، ۱۳۷-۱۴۵.

سرگزی، حسینعلی، خوش فر، غلامرضا، کریمف، موسی (۱۳۹۰) "تاثیر سرمایه اجتماعی در فرهنگسازمانی در مراکز آموزش عالی دولتی و غیردولتی ایران (مورد استان گلستان)" فصلنامه جامعه پژوهی فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره ۱، تابستان ۱۳۹۰، ۵۱-۷۸.

Alvarez EC. 2017. Family social capital and health - a systematic review and redirection. Facultat de Ciències de la Salut Blanquerna, Universitat Ramon Llull, Barcelona, Spain

Bourdieu, P. (2001). The forms of capital". In J.G. Richardson (Ed), Handbook of theory and research for the sociology of peducation (pp. 241- 258). New York: Greenwood Press

Cloeman, J. S. (2008). Social capital in the creation of Human Capital AJS, vol 94, supplement.

Lee J.; (2008). "Path toward democracy in south korea, social capital and democracy embedded in the citizens"; Asian Survey, Vol. 48, No. 4, 2008.

Ellinger, A., Findley Musgrove, C., Ellinger, A., Bachrach, D., Elmadağ Baş, A., and Wang, Y. (2013). Influences of organizational investments in social capital on service employee commitment and performance. Journal of Business Research, 66 (8), 1124-1133

Elena Carrillo -Alvarez, Ester Villalonga-Olives, Jordi Riera-Romanic, Ichiro

Kawachid (2019). Development and validation of a questionnaire to measure family social Capital.

journal homepage: www.elsevier.com/locate/ssmph. Contents lists available at ScienceDirect

Ezio Micell & Alessia Mangialardo. (2016). social capital and public policies for commons: bottom up processes in public real estate property valorization. University of Padua, university IUAV of Venice.

- Fokoyama F ;(2015) Trust : The social virtues & the creation of prosperity ; New York :Free Press, 1995.
- Goldberg, V.P. (1980)."Relational exchange: economics and complex contracts". American behavioral scientist, 23 (3), 337- 352.
- Karhinaa,b, M. Erikssonc, M. Ghazinourd, N. Nga,(2019). What determines gender inequalities in social capital
- McPherson KE.2013. The association between family and community social capital and health risk behaviours in young people: an integrative review. Institute for Applied Health Research.
- Nahapiet J., Ghoshal S.:(2017) "Social capital, intellectual capital & the organizational advantage"; Academy of Management Review ,Vol. 23, No. 2, 1998.
- Olamide Oluwabusola Akintimehin , Anthony Abiodun Eniola , Oluwatobi Joseph Alabi ,Damilola Felix Eluyela , Wisdom Okere , Emmanuel Ozordi. (2019). Social capital and its effect on business performance in the Nigeria informal sector. . journal homepage: www.heliyon.com
- Ofori, D., and Sackey, J. (2010). Assessing social capital for organizational performance: Initial exploratory insights from Ghana. Journal Organizations and Markets in Emerging Economies, 1 (2), 71- 91.
- Parsamehr, M. Eskandari fard, A. (2013). Social trust and its relationship with social participation in the study: Yazd, Social Science Quarterly, 62, 285-253. (In Persian)
- Putnam, R. D. (2016). Bowling Alone: the collapse and revival of American community, New York, London, Simon & Schuster.
- Rezaee,A.shafizade,R.shogi,B.(2012).study the relationship between social capital and organizational Entrepreneurship . Entrepreneurship and Knowledge based business Administration Conference.(in Persian)
- Sayyadi Golam Ali(2010).Study of Realationship between Social capital and organizational case study of Tehran university experts.M.A thesis, Tehran university. (In Persian).